

Н. ДИМОВСКИ

КРЕДНАТА ИЛУСТРАЦИЈА ВО НАСТАВАТА ПО ИСТОРИЈА

„Секој заинтересиран наставник може да го почне остварувањето на програмата и подобрувањето на наставата со тоа што поефикасно ќе ги користи КРЕДАТА И ТАБЛАТА“.

Витич — Шулер

Принципот на нагледноста е еден од основните дидактички принципи воопшто, кој важи и за наставата по историја. Изучувајќи ги настаните и појавите од минатото кои не можат непосредно да се набљудуваат, методиката на наставата по историја бара уште повеќе на учениците да им се дава жива претстава за минатото и на разни начини истото да се „оживува“. Нагледните средства треба да ги приближат далечните и непознатите историски настани до учениците. „Како што техничките средства влијаат на ефикасноста и степенот на производството и наставните средства во училиштето, макар што не така директно и во таа мера, можат доста значајно да ја усовршат работата, да го рационализираат процесот, да го подигнат ефектот и да го подобрат резултатот од наставата и учењето“.¹⁾

Користејќи ги нагледните средства го заштедуваме времето, учениците полесно ги помнат конкретните слики од минатото и кај нив ја развиваат моќта на апстракцијата. Врз нагледните средства полесно може да се развие жив разговор по одредена тема или прашање. Често пати и едноставниот цртеж ќе придонесе лесно, едноставно и брзо да се осветли некој историски момент, чие објаснување без примена на нагледност бара многу време и напор.

Преку цртежот и другите демонстрациони средства им се овозможува на учениците во наставата непосреден контакт со предметот историја отколку само со вербалното изнесување. Психологијата тврди дека учењето е поуспешно кога се активни по-

¹⁾ Богољуб Прокић: Цртеж као наставно средство и негово дејство на ефекте учења, „Научна књига“, Београд, 1969, с. 6,

голем број сетива кај учениците. Од друга страна, користејќи ги нагледните средства, замореноста кај учениците и наставникот е помала, помнењето на градивото е олеснето и забрзано, а она што ќе се запомни останува долго време во сеќавање.

Посебно значење има користењето на демонстрационите средства кај учениците со пониско образовно ниво и оскудни знаења и искуства. Некои автори — методичари, на визуелните средства им даваат предност пред аудитивните средства и на оние кои се наменети на другите сетива. Така, на пример, „... според Блејк тоа изгледа вака: на сетивото за вид 75 проценти, на сетивото за слух 13 проценти и на сетивото за мирис, вкус и допир 12 проценти. Конет Хаас и Евинг наведуваат дека со помош на визуелните средства се учи многу побрзо и подобро отколку со слушање и читање“.²⁾

Ако се анализира наставно-воспитната работа по историја во основните и средните училишта ќе се констатира дека малку се црта од страна на наставниците и учениците. Таквата практика секако има негативно влијание во усвојувањето на градивото по историја, бидејќи содржините пренесени вербално, вербално ќе бидат усвоени и репродуцирани од учениците.

Во ученичките тетратки и блокчиња за цртање по историја, кај голем број ученици може да се забележат по неколку историски карти прецртани од учебниците, неколку скици и ништо друго. Некои од наставниците практикуваат да дадат повеќе домашни работи поврзани со цртање. Не треба да се исклучи фактот дека има наставници кои не испуштаат ниту еден час без да илустрираат нешто на школската табла, но таквите се многу малку. Причини за ваквата положба, за слабата примена на кредитната илустрација во наставата по историја има повеќе и тоа од објективен и субјективен карактер. Веднаш треба да се напомене дека преовладуваат оние од субјективен карактер. Еве некои од нив, според искажувањата на наставниците:

- мала школска табла;
- некавалитетна школска табла која оневозможува да се црта;
- нема што да се црта по предметот историја;
- се одзема време од часот;
- се нарушува дисциплината во одделението;
- немање талент и способност кај наставникот за цртање и т.н.

Според Владимир Пољак, разгледувајќи го ова прашање од дидактичко-методска позиција, „три битни причини постојат за тоа што во нашите училишта наставниците и учениците многу

²⁾ Đuro Tobaković: Ispitivanje utjecaja demonstracionih sredstava na usvajanje znanja, „Život i škola“, Osijek, br. 5—6/65, s. 203.

малку сеи зразуваат со цртеж, а тие се: неиздиференцираност на цртањето како наставна метода во дидактичката литература, оскудност од адекватна прирачна литература за наставата од поодделни предмети и едностран педагошки третман на проблемот — оспособување на учениците за цртачко изразување“.³⁾

Оваа констатација има општо-важечко значење за проблемот.

Во методиските прирачници по методика на наставата по историја од: Гитис, Андреевскаја—Попова—Сперанскаја, Н. Г. Дајри, Златибор Поповиќ, А. А. Вагин и Н. В. Сперанскаја, Јосип Демарин, А. И. Стражев, Шопов — Георгиев — Христов и Коледаров на прашањето за предната илустрација посветени се сè на се 10 страници. Уште по чкрта е положбата во стрчните историски списанија, кои излегуваа и излегуваат кај нас.

Во овој прилог немаме за цел прашањето за кредната илустрација и цртањето да го разгледуваме како наставна метода, туку како своеврсен помошен начин на изразување, односно помошен начин на работа во наставата по историја, кој ако умешно се применува ќе придонесе за полесно совладување на наставниот материјал што се предава, повторува, утврдува и слично.

Макар што се бара оправдување за слабата примена на кредната илустрација во наставната работа практиката докажува дека не е тоа тешко, не е страшилиште и невозможно да го практикува секој наставник. „Способноста за цртање не е на никој однапред дадена, туку таа постепено се стекнува, а се стекнува со самото цртање...“. „Човековите способности се развиваат и изградуваат на она што тој го работи“. (Рубинштајн).⁴⁾

Не држи место и оправдувањето „Се интересирам за визуелната наставна метода, но моето училиште не ми дава средства, нема услови и сл.“ Во оскудност на сè друго, големо подобрување на наставата по историја би се постигнало со тоа што поефикасно ќе се користи кредитата и таблата. Примената на кредната илустрација и денес е уште актуелна, особено во оние училишта каде што нема специјализирани училници, а збирките со нагледни средства по историја се малку или слабо опремени.

Значење и класификација на цртежите

Цртањето на наставникот на школската табла со креда претставува средство за отстранување формализмот во наставата по историја. Тоа го олеснува усвојувањето на знаењата, го зголемува вниманието и активноста кај учениците и се рационализира времето што се има на располагање. Работејќи и следејќи за време

³⁾ Vladimir Poljak: Crtanje u nastavi, „Pedagoško-književni zbor“, Zagreb, 1969, s. 18.

⁴⁾ Vladimir Poljak, cit. delo, s. 53.

на часот, учениците го утврдуваат наставното градиво со помош на визуелно-моторното помнење. Со тоа што се развива пред очите на учениците, наставниковото излагање станува подинамично и поубедливо.

Како се класифицира цртежот? „Според начинот на перцепирањето, цртежот се класифицира во групата визуелни наставни средства. Според карактерот на работата во демонстративните наставни средства, а според степенот на апстрактноста во визуелните симболи“.⁵⁾

Според една класификација на Владимир Пољак цртежот може да биде:

- шематски со кој се изразува само основниот облик, односно главната структура на тоа што се црта, без детали. Тоа е скица со главните контури;

- според големината може да биде намален, во иста големина, и зголемен;

- во однос на самостојноста на работата цртежот може да биде копирање или механичко прецртување, прецртување врз основа на набљудување на готовиот цртеж, набљудување на вистинскиот цртеж (објект) и слободен цртеж преку слободно изразување врз основа на учениковото помнење;

- во поглед на статичноста и динамичноста на прикажувањето цртежот може да биде статичен — еден и динамичен — повеќе цртежи;

- според намената цртежот може да биде за соопштување, декорирање и сл. Во наставата по историја најмногу се применуваат шеми, скици, графикони, карти и други.

Примена на кредната илустрација

Некои педагози, придавајќи му поголемо педагошко-методско значење на цртежот отколку на сликата и дијафилмот, препорачуваат наставникот со помош на цртежот да спроведе одредена, макар и ситна работа со учениците во текот на часот. Според нив, не е доволно цртежот на школската табла да го изработува само наставникот, туку сите ученици, бидејќи со тоа обработката на материјалот ќе стане посфатлива и ќе се исполни поголема активност и самостојност кај учениците. „Во многу случаи кредната илустрација е поинтересна и покорисна од готовиот цртеж затоа што таа се создава пред учениците, има творечки, динамичен карактер, разбирливо и јасно ја пренесува постапноста на настаните и ја открива суштината на појавите“.⁶⁾

⁵⁾ Богољуб Прокиќ: Цртеж као наставно средство и негово дејство на ефекте учења, с. 10.

⁶⁾ A. I. Stražev: Metodika nastave istorije, Sarajevo, 1965, s. 213.

Преку ваквата работа материјата што се обработува станува поблиска до учениците, полесна и поразбирлива, љубопитноста расте и тие стекнуваат впечаток дека учествуваат во работата заедно со својот наставник. Преку кредната илустрација може да се прикажат: делови од територии, воени операции, походи, битки, планови на разни места, општествени уредувања, класни поделби на општеството, оружје, орудија и сл. Во основното училиште цртежот треба да биде поедноставен, со најнужните податоци. Препорачливо е да се работи на таблата дел по дел, со објаснување и дескрипција на наставникот. На тој начин учениците подобро ќе го сфатат нацртаното отколку тоа да се нацрта во целина, а потоа да се даваат објаснувања, описи и сл. Во тој случај вниманието на учениците е сконцентрирано гледајќи како настанува цртежот и пратејќи го објаснувањето на наставникот за настанот.

За прикажување на потешки и посложени илустрации на школската табла, наставникот треба да вежба и така постепено да се усовршува. Кога веќе се цртаат покомплицирани цртежи: објекти, графикони, шеми и сл. потребно е пред почетокот на часот да се нацртаат на школската табла (да бидат незабележливи) основните контури, а потоа во текот на часот, во процесот на излагањето се цртаат и другите детали. Паралелно со цртањето на наставникот, цртаат и учениците во своите тетратки или блокчиња.

Средства за цртање

Материјалот за цртање е разновиден. Во кредната илустрација се употребува школската табла и кредата. За посложени цртежи и шеми, за полесно сваќање на цртежот се употребуваат кредити во бои за потцртување, истакнување и разграничување на поодделни делови. „Употребата на бои во секоја наставна ситуација — според Волтер и Шулер, може да биде пожелна од две причини:

1. Бојата е пријатна за окото и оттука во основа интересна и привлечна.

2. Бојата е потребна во оние случаи кога треба потполно да се сфати некоја работа“.⁷⁾

Кога се претставуваат некои воени операции потребно е да се прикажат спротивни сили со разни бои. Бојата во цртежот има образовно-психолошко значење. Секогаш кога се црта треба да се има предвид да има контраст, било да се црта со бела или креда во боја, со подлогата на која се црта. Со тоа цртежот би бил забележлив и прегледан со сите елементи и за ученикот што седи на последната клупа.

⁷⁾ Волтер-Шулер: Аудиовизуелна средства-њихова природа, употреба, Београд, 1966, с. 47.

Без квалитетна школска табла нема кредна илустрација

Под квалитет на школската табла се подразбира: големина-та, бојата, материјалот од кој е изработен, функционалноста, поставеноста на сидот на училницата и сл. Со векови таблата претставува основно наставно средство. Позитивните својства и денес не може да ѝ се оспорат. На неа се запишуваат разни податоци и овозможува брза промена и преуредување во текот на работата. Може да се работи со учениците групно и т.н.

За правилната употреба на школската табла наставникот треба да обмисли во завршните подготовки за наставниот час. Сè што се црта треба да биде јасно, прегледно и по можност разнобојно. Просторот естетски и рационално да се користи, да не се стискаат и натрупуваат на ограничен простор многу материјали и сл.

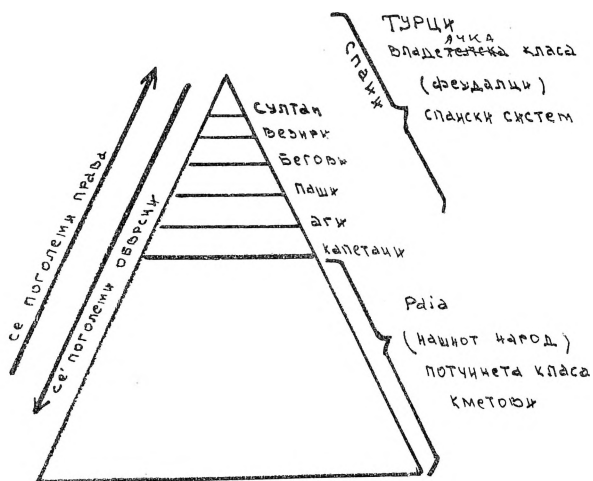
Ако е потребно да се нацрта на таблата некоја покомпликувана шема или карта со одреден размер, би можело да се постапи на следниот начин: ќе се земе тенок просирен лист, ќе се стави на картата или шемата, ќе се прецрта она што се сака да се пренесе на таблата, потоа нацртаниот лист се става на таблата и со остро шило се дупчи по одбележените линии. Кога така ситно ќе се одбележи на таблата, листот ќе се отстрани и ќе се помине со сунѓер по дупчињата во кој има прав од креда. Така ќе се добие контура во точкици од креда таму каде се дупчињата на таблата. Точкиците се спојуваат со слободна рака и креда и цртежот е готов. Шаблоните кои често се употребуваат може да се завиткаат во свиток или на валјак од дрво и да се чуваат за натамошна употреба. Има и такви шаблони по некои предмети што ги произведуваат претпријатијата.

Пренесувањето на некои цртежи може да се врши со квадрати и на други начини. Исто така може да се црта и преку еপি-проектија — да се прожектира преку епидијаскоп слика, шема, карта и сл. и да се црта на таблата преку бела хартија.

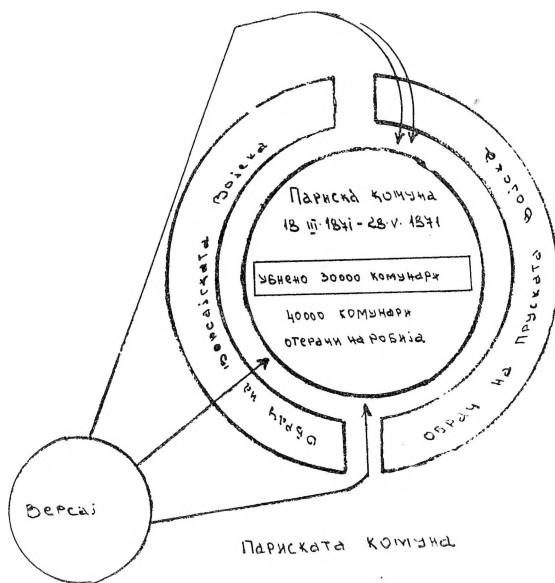
ЛИТЕРАТУРА

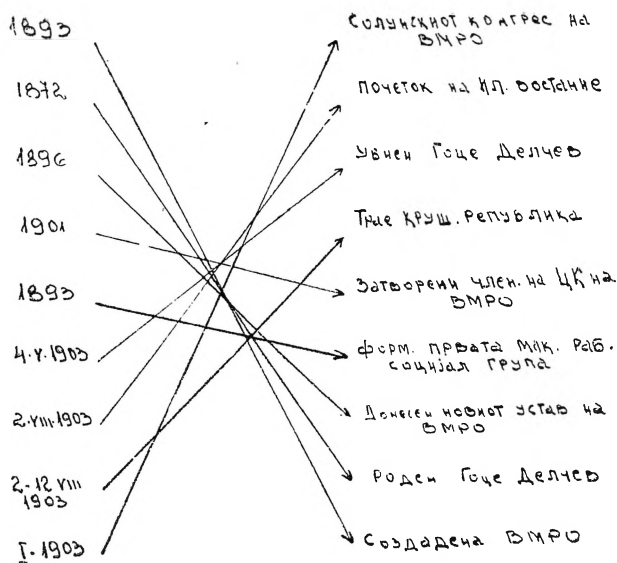
1. Vladimir Poljak, *Crtanje u nastavi*, Zagreb, 1969.
2. Богољуб Прокиќ, *Цртање као наставно средство и негово дејство на ефекте учења*, Београд, 1969.
3. Волтер Арно и Чарлс Франсис—Шулер, *Аудио-визуелна средства — нивова природа и употреба*, Београд, 1966.
4. A. I. Stražev, *Metodika nastave istorije*, Sarajevo, 1965.
5. A. A. Vagin i N. V. Speranskaja, *Osnovna pitanja metodike nastave istorije*, Sarajevo, 1968.
6. Josip Demarin, *Nastava povijestu u osnovnoj školi*, Zagreb, 1961.

7. Златибор Поповић, Методика настане историје, Београд, 1971.
8. Шопов, Георгиев, Христов, Коледаров, Въпроси на учебно-възпитателната работа по история, част първа, София, 1969.
- 9, Pero Šimleša, Suvremena nastava, Zagreb, 1965,
10. A. Z. Redko, Psihologija učenja istorije, Sarajevo, 1965.
11. Ђ. Tobaković, Ispitivanje utjecaja demonstracionih sredstava na usvajanja znanja, Život i škola, Osijek, br. 5-6 i 9-10, 1965.
12. Ђерђ Гал, Шта цртати на часу посвећеном Париској комуни, „Настава историје“, Загреб, бр. 3, 1970—71.
13. Mirko Brazda, Crtanje u nastavi geografije, „Pedagoški rad“, Zagreb, br. 7-8, 1969.

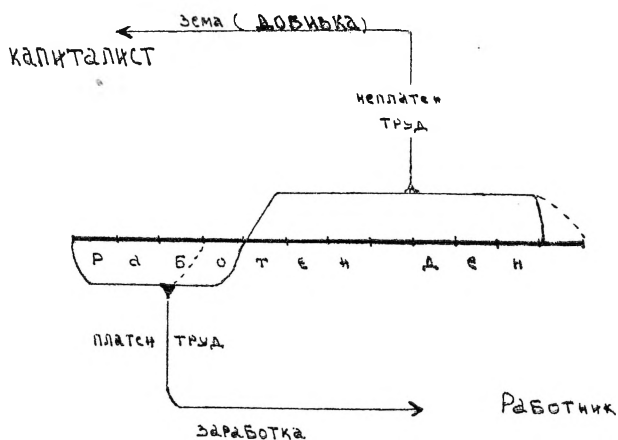


Класната поделба во турската империја

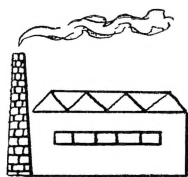




ВМРО и ИЛИНД. ВОСТАНИЕ

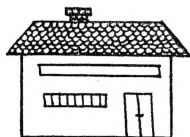


КАПИТАЛИСТИЧКА ЕКСПЛОАТАЦИЈА



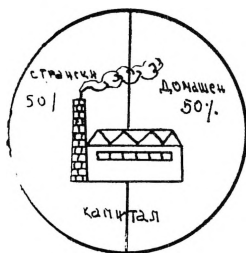
200

Индустријски
предпријатие



100 000

Бажетиски
Работилници



Индустрија

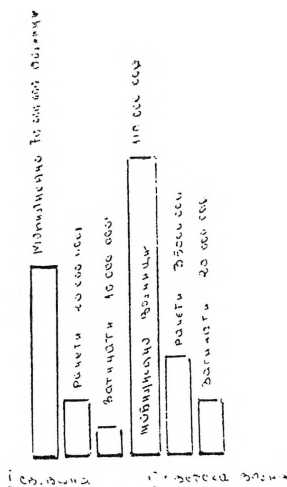


Рударство

домашен капитал 51,9 %
странски капитал 66,1 %

Банки

СТРАНСКИ КАПИТАЛ ВО КРАЛСТВОТО СХС



ЖРТВИ, РАЧЕТИ И МОБИЛНИ
КАПИТАЛИ ВО I И II СВЕТСКА ВОЈНА